

Signalement

Michel Reinders. *Printed Pandemonium. Popular Print and Politics in the Netherlands, 1650-72*. (Library of the Written Word, vol. 23/The Handpress World, vol. 17.) Leiden/Boston, Brill, 2013. 271 pp. ISBN 978-90-04-24318-7. € 105,00.

Pamfletten staan de laatste jaren in toenemende belangstelling van (literatuur-)historici. De impact van digitale media op ons dagelijks leven is inmiddels zo overduidelijk, dat het voor historici verleidelijk is om de gedrukte media uit het verleden opnieuw onder de loop te nemen en in verband te brengen met de politieke gebeurtenissen van destijds. Michel Reinders doet dit voor het Rampjaar 1672, het jaar met de hoogste pamfletproductie van de zeventiende-eeuwse Republiek. *Printed Pandemonium. Popular Print and Politics in the Netherlands, 1650-72* is de handelseditie van zijn proefschrift dat in 2008 is voltooid aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

In negen hoofdstukken, plus een inleiding en conclusie, beschrijft Reinders het rampjaar 1672 vanuit het oogpunt van de pamfletten. Hiervoor bestudeerde hij alle overgeleverde vlugschriften uit dat jaar. Dit levert een genuanceerd beeld op over de opinies die verschenen en hoe deze opinies gerelateerd waren aan de politieke gebeurtenissen. Zo publiceerden Engeland en Frankrijk, toen zij in het voorjaar de oorlog verklaarden aan de Republiek, propagandapamfletten. Hierop zagen de Nederlandse regenten zich gedwongen

eveneens propaganda te publiceren waarin zij de burgers van de Republiek oproepen zich moedig te verdedigen tegen de vijanden. In tegenstelling tot wat zij beoogden, riepen bestuurders hiermee echter een politiek debat onder burgers op. Inwoners van de Republiek klommen zelf in de pen en beschuldigden regenten van slecht bestuur. Dat debat was nog bescheiden van aard, totdat in juni de Franse troepen de zuidelijke provincies binnenvielen. Daardoor nam de productie van pamfletten in de zomer enorm toe, net als de impact hiervan. Belangrijk hierbij was de rol van burgers in de pamfletproductie. Door zich middels gedrukte petitie's te bemoeien met de politiek, zorgden zij ervoor dat regenten het bestuur aanpasten aan de eisen van burgers. Die burgerbemoeienis middels pamfletten speelde volgens Reinders ook een cruciale rol bij de moord op de gebroeders De Witt: er verschenen veel meer orangistische pamfletten dan pamfletten die het opnamen voor De Witt en consorten.

Printed Pandemonium maakt duidelijk dat pamfletten in 1672 een beslissende impact hadden op de politieke gebeurtenissen. Met name het verschijnen van gedrukte petitie's – een unicum in de zeventiende-eeuwse Republiek – vormt hiervoor het bewijs. Reinders maakt daarmee overtuigend en heel precies duidelijk hoe het pamflet in 1672 als een effectief wapen werd ingezet door de burgers.

Roeland Harms